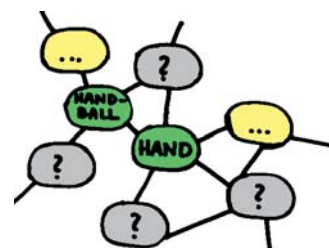

Wortschatznetze

...czyli o technice pracy, która pomoże uczniom w poszerzeniu słownictwa

Obserwując praktykę szkolną, nie sposób nie zauważyć, że dość częstym, prawie tradycyjnym sposobem pracy nad słownictwem jest uczenie się go na pamięć. Najczęściej na lekcji uczniom rozdaje się teksty, w których przy okazji ich pierwszego czytania podkreślają nowe, nieznanne im jednostki leksykalne, których znaczenie jest następnie wyjaśniane na różne sposoby. W zasadzie jest to dobra metoda pracy, gdyż uczniowie poznają nowe słowa osadzone w kontekście. Czasami uczniowie sprawdzają ich znaczenie w słownikach, co przygotowuje do samodzielnej pracy nad rozwijaniem ich kompetencji językowej w przyszłości. Im uczniowie bardziej zaawansowani, tym więcej oczekuje się od nich samodzielności przy pracy nad słownictwem. Często jest to związane z brakiem czasu na lekcji, na której nauczyciel koncentruje się na gramatyce lub na pracy z tekstami. Czasami jest to także wynik braku dobrych pomysłów na to, jak tę pracę urozmaicić, a przez to uatrakcyjnić i uczynić może też lepszą.

Gdy mamy do czynienia z uczniami bardziej zaawansowanymi i bardziej biegłymi językowo, należałoby zacząć stosować inne „metody” pracy, niż tylko te wspomniane wyżej. Jedną z nich może być technika „Wortschatznetze”, która polega na tkaniu ze słów swoistej sieci skojarzeń.

„Wortschatznetze” (sieci słów) to struktury, które odzwierciedlają różnego rodzaju połączenia między jednostkami leksykalnymi. Doskonale nadają się zatem do tego, żeby uzmysłowić uczniom, że słownictwo zgromadzone w ich pamięci nie ma struktury linearnej, że słowa połączone są ze sobą na różne sposoby, oraz że im więcej tych połączeń, tym lepiej działa ich pamięć.

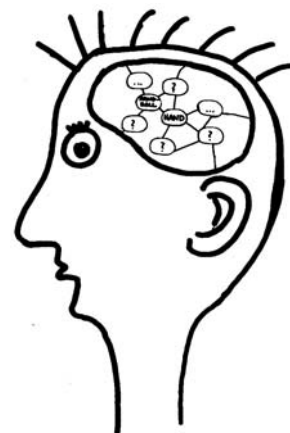
Wyjaśnimy to na przykładzie słowa „warm” i pokażemy w ile różnych sieci może być wplątane takie proste słówko. Słowo to ma bowiem nie tylko:

- synonimy (wyrazy bliskoznaczne, o podobnym znaczeniu), np. upalny (= heiß), rozgrzany (= aufgewärmt, geheizt), wrzący (= kochendheiß);
- antonimy (słowa o przeciwstawnym znaczeniu), np. zimny (= kalt), ciepławy/letni (= lauwarm);
- derywacje (w tym sufiksacje, prefiksacje itd.), np. podgrzewać (= aufwärmen, anwärmen), globalne ocieplenie (= die globale Erwärmung). Występuje ono także w różnego rodzaju:
- zestawieniach lub złożeniach o różnej strukturze hierarchicznej (zarówno współrzędnej jak i nadrzędno-podrzędnej), np. ciepła woda (= das

Warmwasser), ciepła kąpiel (= das Warmbad), termofor (= Wärmflasche);

- mniej lub bardziej stałych połączeniach, np. przyjemnie ciepło (= mollig warm), ciepło się ubrać (= sich warm anziehen), jeść ciepłe danie (= warm essen);
- wyrażeniach idiomatycznych, np. czuć się przy kimś swobodnie (= mit jemandem warm werden), starać się nie stracić czyjejs przychylności (= sich jemanden warm halten) itp.

Wychodząc od podstawy słowotwórczej (jak w powyższym przykładzie „warm”) można za pomocą analizy wymienionych wyżej słów pokrewnych w łatwy sposób poszerzać zasoby swojego słownictwa. Trzeba do tego jednak zachęcić uczniów, pokazać im jak wiele mogą osiągnąć rozbudowując kolejne poziomy znaczenia słów, które są im już znane.

Poniżej prezentujemy Państwu kilka ćwiczeń, które pomogą nam osiągnąć opisany powyżej cel. Wszystkie ćwiczenia pochodzą z książki autorstwa Wiebke Strank „Da fehlen mir die Worte” (Schubert Verlag Leipzig; 19,90 Euro; www.schubert-verlag.de), która ukaże się w druku w drugim kwartale 2009 roku².

Pierwsze ćwiczenie (patrz *Übung 1*) opiera się na zasadzie:

Vorne und hinten etwas „anbauen”

Ćwiczenia tego typu można tworzyć w prosty sposób samemu. Można także zaangażować do ich tworzenia uczniów. Zasada jest prosta:

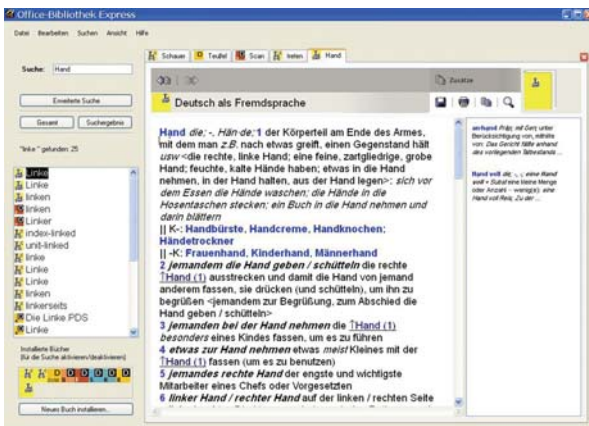
¹ Wiebke Strank (koncepcja, wszystkie ćwiczenia) jest lektorką języka niemieckiego przy lektoracie Deutsch als Fremdsprache Uniwersytetu Christiana Albrechta w Kilonii (Niemcy); Dr Sebastian Chudak (rysunki, tekst polski) jest adiunktem w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

² Wszystkie ćwiczenia opublikowane są za zgodą wydawnictwa Schubert Verlag Leipzig.

1. Wybieramy dowolne słowo z zakresu słownictwa podstawowego, np. słowo **Hand**.

2. Sprawdzamy w słowniku i wynotowujemy w jakich zestawieniach lub złożeńiach występuje to słowo, np. **Handarbeit**, **Handball**, **Handballen**, **Handbewegung** itd.

3. Sprawdzamy i wynotowujemy wszystkie znaczenia znalezionych wcześniej połączeń. Dodatkowo próbujemy je zilustrować przykładami.

4. Można także posłużyć się specjalnym słownikiem wyrazów złożonych, takim jak np. „Rückläufiges Wörterbuch” (Niemeyer Verlag) autorstwa Gustava Muthmanna. W słowniku tym znajdziemy wszystkie złożenia, kończące się na **-hand**, np. 5. **Kinderhand**, **Rückhand**, **Geisterhand**, **Kussshand**.
5. Ich znaczenia także wynotowujemy, pamiętając o przykładach.
6. Należy zwrócić szczególną uwagę na te złożenia, które występują (tylko) w wyrażeniach idiomatycznych, jak np. „es geschah wie von Geisterhand” (= es geschah, ohne das jemand merkte, wer es getan hatte), „das mache ich mit Kuss-hand” (= das mache ich sehr gerne).
7. Następnie tworzymy listę definicji znalezionych słów lub przykładów pozostawiając przy tym każdorazowo w miejscu danego złożenia lukę.
8. Zadanie polega na wstawieniu w luki odpowiednich słów.

Drugie ćwiczenie (patrz *Übung 2*) jest trochę bardziej skomplikowane. Wynika to z tego, że pojawia się w nim więcej słów będących podstawami słowotwórczymi oraz z tego, że słowa te są częściami wyrażen idiomatycznych. Zasada tworzenia ćwiczenia jest podobna do zasady, według której skonstruowane było pierwsze ćwiczenie. W przypadku poniższego przykładu wybrano słowa z zakresu tematycznego „Körperteile” (tj. *Hand, Fuß, Bein, Herz, Knochen*, itd.; w przypadku uczniów bardziej biegłych językowo można tutaj dołączyć także słowa rzadziej używane, jak np. *Pupille, Rumpf, Rückgrat*). Ciekawym uzupełnieniem ćwiczenia jest wspólne lub samodzielne poszukiwanie polskich odpowiedników niemieckich wyrażen i powiedzeń.

* * *

11. In einer Reihe hintereinander gehen: im Gänsemarsch gehen
12. Wasser trinken (ugs.): Gänsewein trinken
13. Eine kleine weiße Wiesensblume: ein Gänseblümchen
14. Haut, wenn man Angst hat oder friert: Gänsehaut
15. Zitatezeichen, Anführungszeichen (ugs.): Gänsesfüßchen
16. Jemand bekommt ein Baby: der Storch kommt
17. Jemand, der abends lange aufbleibt: eine Nachtule
18. Fremde Leistungen für die eigenen ausgeben: sich mit fremden Federn schmücken
19. Sich um Probleme kümmern, die noch gar nicht aktuell sind: sich um ungelegte Eier kümmern
20. Selbstständig werden (Jugendliche): flügge werden
21. Ein besonderer, außergewöhnlicher Mensch: ein weißer Rabbe
22. Jemand, der wenig spricht, ist stumm wie ein Fisch
23. Jemand, der schwer festzulegen ist: ein aalglatter Mensch
24. Jemand, der sehr ängstlich ist: ein Angsthase
25. Ein kluger, gerissener Mensch: ein schlauer Fuchs
26. Heiser sein: einen Frosch im Hals haben
27. Gut und lange schlafen: schlafen wie ein Murmeltier
28. Ungeschickt sein und Dinge kaputt machen: sich benehmen wie ein Elefant im Porzellanladen
29. Unehnte, vorgeäuschte Tränen: Krokodilstränen
30. Der größte Anteil an einer Sache (z. B. Geld, Aktien): der Löwenanteil

1. Ein kurzer Weg: ein Katzensprung
2. schlechte Musik: Katzenmusik
3. Ein leuchtender gelber Reflektor, z. B. in Fahrradspie-ichen: Katzenauge
4. Sich am nächsten Morgen nach Alkoholkonsum schlecht fühlen: einen Kater haben
5. Am nächsten Tag nach dem Sport schmerzen die Muskeln: ein Muskelkater
6. Jemanden stören: jemandem ins Gehege kommen
7. Langsam arbeitende Bürokratie: der Amtsschimmel
8. Eine Merkhilfe, ein Merkspruch: eine Eselsbrücke
9. Eine umgeknickte Ecke in einem Buch: ein Eselsohr
10. Früh schlafen gehen: mit den Hühnern schlafen gehen

Übung 2

1. Buchseite, 2. Buchdeckel, 3. Buchrücken, 4. Bucherstapel, 5. Bücherregal, 6. Buchbinder, 7. Buchhändler, 8. Buchhalter, 9. Büchersendung, 10. Buchmesse
1. Bilderbuch, 2. Taschenbuch, 3. Sachbuch, 4. Lehrbuch, 5. Geschichtsbuch, 6. Hörbuch, 7. Tagebuch, 8. Telefonbuch, 9. Kochbuch, 10. Drehbuch, 11. Strafgesetzbuch, 12. Spardbuch, 13. Parteilbuch, 14. Grundbuch, 15. Kondolenzbuch

Übung 1

Rozwiązania zadań:

Übung 1

Komposita mit „Buch“

Ordne die Wörter den Bedeutungen zu!

- der Buchbinder
- der Buchdeckel
- der Buchhalter
- der Buchhändler
- die Buchmesse
- das Bücherregal
- der Buchrücken
- die Buchseite
- die Büchersendung
- der Bücherstapel

1. ein (bedrucktes) Blatt in einem Buch gebunden = ...
2. die Vorder- und Rückseite eines Buches = ...
3. die schmale gebundene Seite des Buches = ...
4. mehrere Bücher aufeinander gelegt = ...
5. ein Möbelstück zum Aufbewahren von Büchern = ...
6. Jemand, der Bücher herstellt = ...
7. Jemand, der Bücher verkauft = ...
8. Jemand, der die Finanzen einer Firma dokumentiert = ...
9. ein Postpaket mit Büchern = ...
10. eine Ausstellung, auf der neu erschienene Bücher und Autoren vorgestellt werden
= .....

* * *

Übung 1

- das Bilderbuch ● das Drehbuch ● das Geschichtsbuch
 ● das Grundbuch ● das Hörbuch, ● das Kochbuch
 ● das Kondolenzbuch ● das Lehrbuch ● das Parteibuch
 ● das Sachbuch ● das Sparbuch ● das Strafgesetzbuch
 ● das Tagebuch ● das Taschenbuch ● das Telefonbuch

1. ein Buch mit vielen großen Bildern für Kinder = ...
2. eine billigere Ausgabe mit einem weichen Einband = ...
3. ein Buch über ein Sachthema = ...
4. ein Buch für die Schule oder Universität = ...
5. ein Buch für den Geschichtsunterricht = ...
6. ein vorgelesenes Buch auf CD = ...
7. ein persönliches Buch, in das man seine täglichen Erlebnisse notiert =
 .....
8. ein Verzeichnis der Telefonnummern = ...
9. eine Rezeptsammlung = ...
10. die Anweisungen für einen Film = ...
11. ein Katalog staatlicher Sanktionen = ...
12. ein Verzeichnis von Geldeinlagen bei einer Bank = ...
13. ein Dokument, das die Zugehörigkeit zu einer Partei dokumentiert =
 .....
14. ein öffentliches Register, das den Landbesitz verzeichnet = ...
15. ein Buch, in das sich die Gäste auf einer Beerdigung eintragen =
 .....

Übung 2

Idiomatische Wendungen mit Tieren

*Lies die Wörter unten. Kennst du ihre Bedeutung?
Schlag im Wörterbuch nach!*

- Vatertier – Muttertier – Junge, z. B.:
der Kater – die Katze – das Katzenjunge
der Hund – die Hündin – der Welp
der Hengst – die Stute – das Fohlen
der Hahn – die Henne – das Kücken
der Ganther – die Gans – das Küken
- das Gehege = eine Einzäunung für Haustiere
- das Murmeltier = eine Tier, das einen langen Winterschlaf hält
- der Storch = ein langbeiniger schwarzweißer Vogel mit einem langen Schnabel
- anfangen, fliegen zu können = flügge werden
- der Aal = ein langer, dünner Fisch, der Elektrizität erzeugen kann
- Insekten: die Grille, die Laus, die Made (eine Insektenlarve)

Ordne jetzt die Wörter richtig zu!

- aalglatt • der Amtsschimmel • der Angsthase • das Ei • der Elefant
- die Eselsbrücke • das Eselsohr • die Feder • der Fisch • flügge • der Frosch
- der Fuchs • das Gänseblümchen • Gänsefüßchen (Pl.) • die Gänsehaut
- der Gänsemarsch • der Gänsewein • das Gehege • das Huhn • der Kater
- das Katzenauge • die Katzenmusik • der Katzensprung • Krokodilstränen (Pl.)
- der Löwenanteil • das Murmeltier • der Muskelkater • die Nachteule
- der Rabe • der Storch

1. Ein kurzer Weg = ...
2. schlechte Musik = ...
3. Ein leuchtender gelber Reflektor, z. B. in Fahrradspeichen =
.....
4. Sich am nächsten Morgen nach Alkoholkonsum schlecht fühlen =
.....

Übung 2

5. Am nächsten Tag nach dem Sport schmerzen die Muskeln =
.....
6. Jemanden stören = jemandem ins..... kommen
7. Langsam arbeitende Bürokratie =.....
8. Eine Merkhilfe, ein Merkspruch =.....
9. Eine umgeknickte Ecke in einem Buch =.....
10. Früh schlafen gehen = mit den..... schlafen gehen
11. In einer Reihe hintereinander gehen = im..... gehen
12. Wasser trinken (ugs.) =..... trinken
13. Eine kleine weiße Wiesenblume =.....
14. Haut, wenn man Angst hat oder friert =.....
15. Zitatzeichen, Anführungszeichen (ugs.) =.....
16. Jemand bekommt ein Baby =..... kommt
17. Jemand, der abends lange aufbleibt =.....
18. Fremde Leistungen für die eigenen ausgeben = sich mit fremden
..... schmücken
19. Sich um Probleme kümmern, die noch gar nicht aktuell sind = sich um ungelegte
..... kümmern
20. Selbstständig werden (Jugendliche) =..... werden
21. Ein besonderer, außergewöhnlicher Mensch = ein weißer
.....
22. Jemand, der wenig spricht, ist stumm wie.....
23. Jemand, der schwer festzulegen ist ein =..... Mensch
24. Jemand, der sehr ängstlich ist =.....
25. Ein kluger, gerissener Mensch = ein schlauer.....
26. Heiser sein = einen..... im Hals haben
27. Gut und lange schlafen = schlafen wie.....
28. Ungeschickt sein und Dinge kaputt machen = sich benehmen wie
..... im Porzellanladen
29. Unechte, vorgetäuschte Tränen =.....
30. Der größte Anteil an einer Sache (z. B. Geld, Aktien) =.
.....

Such Beispielsätze zu diesen Redewendungen in deinem Wörterbuch und bilde dann selber welche!